

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ตระหนักกันดีว่า โลกปัจจุบันในศตวรรษใหม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล เมื่อเทียบกับโลกในศตวรรษก่อนๆ ครอบครัวและเด็ก ๆ จะต้องเผชิญกับโลกยุคใหม่ ต้องปรับตัวและพัฒนาตนให้มีความสามารถ มีความพร้อมที่จะรับมือกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอย่างมากมาย การปรับตัวในที่นี้คือการเสริมสร้างศักยภาพของสมองให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาสมองให้มีคุณภาพ มีความสามารถเต็มที่ ซึ่งนำไปสู่ความเป็นอัจฉริยะรอบด้าน Anders Ericsson นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัย Florida State ในสหรัฐอเมริกาเป็นนักวิชาการผู้หนึ่งที่สนใจในเรื่องนี้ เขาเชื่อว่า ... อัจฉริยะชนเป็นบุคคลพิเศษที่สามารถใช้สมองส่วนที่ทำหน้าที่บันทึกความจำระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่ง ซึ่งความทรงจำชนิดนี้เป็นปัจจัยที่จำเป็นมากในการทำงานระดับสูง สมองสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขึ้นกับประสบการณ์และสิ่งกระตุ้นต่างๆ ที่สมองได้รับ หากสมองได้รับการกระตุ้นจากการที่ได้ฝึกใช้ความคิดต่างๆ เช่น การแก้ปัญหา จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เด็กก็จะคิดแก้ปัญหาเป็น มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แต่ตรงข้ามหากไม่ได้ฝึกอะไรเลย เช่น เรียนรู้แบบท่องจำ จนไม่มีเวลาฝึกสมองให้คิด นานเข้าก็จะคิดไม่ออก... (สมองกับการอ่าน, 2551: ไม่มีเลขหน้า)

กระบวนการส่งเสริมการอ่าน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อสมอง ซึ่งสังคมโลกในยุคปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ (Learning society) เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความรู้นานาชาติ ดังนั้น คนที่จะอยู่ในโลกยุคนี้ได้อย่างดี ก็ควรจะมีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ “เป็นนักอ่าน” การเป็นนักอ่านที่ดีมีคุณภาพได้นั้น มิใช่เพียงแค่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากแต่ต้องมีนิสัยรักการอ่าน อ่านแล้วรู้จักคิด วิเคราะห์ รู้จักจินตนาการ สร้างสรรค์อย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาต่อไปว่า ทำอย่างไรให้เยาวชนไทยเห็นคุณค่าของการอ่านอย่างแท้จริง มิใช่อ่านเพราะหน้าที่ ทำอย่างไรให้เกิดความตระหนักว่า การอ่านนั้นสร้างโลกทัศน์ใหม่ วิสัยทัศน์ให้กว้างไกล และพัฒนาความคิดให้หลากหลาย เกิดความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น (สมองกับการอ่าน, 2551: ไม่มีเลขหน้า)

ความรู้ถือได้ว่าเป็นอาวุธสำคัญของมนุษย์ แต่การได้มาซึ่งรู้นั้นก็มีหลายวิธีด้วยกันและหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ “การอ่าน” การอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาสติปัญญาของคนในสังคม การอ่านทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และค่านิยมต่างๆ รวมทั้งช่วยในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต พัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดของชีวิต การอ่านจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง การอ่านหนังสือถือเป็นหัวใจหลักของการยกระดับความรู้ในแต่ละบุคคล ดังที่ อับราฮัม ลิงคอล์น ประธานาธิบดีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของสหรัฐอเมริกา กล่าวไว้ว่า “ใครได้หลงรักการอ่านเข้าแล้ว โลกแห่งการเรียนรู้ของเขาจะกลายเป็นโลกไร้พรหมแดน ชีวิตจิตใจของเขาจะได้รับการบำรุงด้วยวิตามินแห่งปรัชญาอันสุดวิเศษ และทุก

ครั้งที่ลูกขึ้นมาสนทนาปราศรัยกับใคร ๆ เขาก็กลายเป็นเพื่อนคุยที่สะดวกให้ทุกวงสนทนาเกิดความรู้ันรมย์ และโดยวิธีนี้เอง คนที่รักการอ่านจำนวนมากทั่วโลก จึงเป็นผู้ครอบครองความสำเร็จได้มากกว่าคนที่ไม้อ่านอะไรเลย” (ว.วชิรเมธี, 2554 : 24) แต่ละบุคคลนั้นก็จะมีลักษณะของการอ่านและประเภทหนังสือที่แตกต่างกันไปตามความชอบส่วนบุคคล แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบัน ก็คือ

“คนไม่อ่านหนังสือ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างมากทั้งในระดับตัวบุคคลและประเทศ เพราะการอ่านนั้นจะทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ของบุคคลนั้น ดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการอ่าน ที่พระองค์ได้ทรงพระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศที่เข้าเฝ้าเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2514 ว่า “หนังสือเป็นการสะสมความรู้ และทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างมาทำมาคิดมาแต่โบราณกาลจนทุกวันนี้ หนังสือจึงเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นคล้าย ๆ ธนาครความรู้ และเป็นอมสินเป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ก้าวหน้า ได้โดยแท้” ในระดับบุคคลนั้นถ้าไม่อ่านหนังสือก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาตนเองอย่างยิ่ง ส่วนในระดับประเทศนั้นการที่คนในประเทศชาติไม่อ่านหนังสือก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ

สำหรับประเทศไทย การอ่านหนังสือของประชาชนนั้นถือว่าน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่นญี่ปุ่น สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจการอ่านหนังสือในปี 2548 เรื่องเวลาที่ใช้อ่านหนังสือโดยเฉลี่ยในแต่ละวันของผู้ที่ตอบสัมภาษณ์ พบว่า คนไทยใช้เวลาในการอ่านหนังสือโดยเฉลี่ยในแต่ละวันประมาณ 1 ชั่วโมง 59 นาที ต่อมาในปี 2551 ก็พบว่าเวลาในการอ่านหนังสือโดยเฉลี่ยในแต่ละวันคือ 39 นาทีต่อวันเมื่อเปรียบเทียบกับพบว่าการอ่านหนังสือมีสถิติลดลงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้แล้วสำนักงานสถิติได้เก็บรวบรวมข้อมูลการอ่านหนังสือใน ปี 2551 พบว่าการอ่านหนังสือของประชากรมีความแตกต่างกันตามวัย กลุ่มวัยเด็ก มีอัตราการอ่านหนังสือสูงสุดรองลงมาคือกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงาน และต่ำสุดคือกลุ่มวัยสูงอายุ (ร้อยละ 81.5 78.6 64.3 และ 39.3 ตามลำดับ) และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างการสำรวจที่ผ่านมาพบว่า การอ่านหนังสือของกลุ่มวัยสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่กลุ่มอื่นมีแนวโน้มลดลง ซึ่งอาจเป็นเพราะมีสื่ออื่นที่น่าสนใจกว่า เช่น โทรศัพท์ เกมส์ เป็นต้น (ข่าวสดออนไลน์, 2552 : ไม่มีเลขหน้า)

สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสัญญาณอันตรายของประเทศชาติ และสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ คือ อัตราการอ่านหนังสือของเยาวชนไทยนั้นที่มีปริมาณน้อยอยู่แล้วและก็ยังมิแนวโน้มว่าจะลดลงอีก นอกจากนี้ ยังมีเหตุที่เยาวชนมีแนวโน้มการอ่านลดลง ก็เพราะมีสื่ออื่นที่น่าสนใจกว่า เช่น โทรศัพท์ เกมส์ ซึ่งปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะดูจากสถิติหรือข่าวต่าง ๆ ก็พบว่าเยาวชนมีแนวโน้มที่จะเสพติดสื่อเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเกมส์

สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถิติการอ่านหนังสือของเยาวชนลดลง ในความเป็นจริงแล้วไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสิ่งเหล่านี้ก็ยังมีประโยชน์สำหรับเยาวชนอยู่บ้าง เช่น โทรศัพท์ ก็เปรียบเสมือนการรับรู้ข่าวสารและการเปิดโลกกว้าง ส่วนเกมสันั้นก็เป็นการผ่อนคลาย แต่สิ่งเหล่านี้จะไม่เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้อย่างถูกวิธีและจัดสรรเวลาเพราะเทคโนโลยี

เหล่านี้อย่างไม่สามารถที่สร้างความรู้ให้กับเยาวชนมากเท่ากับการอ่านหนังสือ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ถูกปลูกฝังการอ่านจากพ่อแม่ตั้งแต่แรกเกิด จะมีพัฒนาการที่ดีในทุกด้าน ทั้งสติปัญญา ทักษะทางภาษา คณิตศาสตร์ ด้านอารมณ์ และคุณธรรม

จากสถานการณ์การอ่านหนังสือของคนไทยข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยกำลังที่จะเข้าขั้นเลวร้ายถ้ายังไม่ปล่อยให้ปัญหานี้ให้ดำเนินต่อไป โทษของการที่คนไม่อ่านหนังสือนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่ความเสียหายในส่วนบุคคลเท่านั้น แต่จะยังคงความเสียหายไปถึงประเทศชาติด้วย ปัจจุบันนี้จะสังเกตได้ว่าการร่วมมือจากหลาย ๆ ภาคส่วนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้องกับการส่งเสริมการอ่าน เริ่มตั้งแต่ระดับรัฐบาลได้ประกาศเรื่อง “การส่งเสริมการอ่านเป็นวาระแห่งชาติ” โดยให้เริ่มในวันหนังสือเด็กแห่งชาติ 2 เมษายน 2552 ที่ผ่านมา และเริ่มโครงการเสริมการอ่าน ด้วยการส่งเสริมให้เกิดหนังสือดีราคาถูกถึงมือเด็ก เยาวชน และผู้ปกครองซึ่งก็ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีในการแก้ไขปัญหานี้ และในปี 2556 ประเทศไทยก็ได้เสนอให้กรุงเทพฯ เข้ารับการคัดเลือกเป็นเมืองหนังสือโลก แข่งกับ ไคโร สาธารณรัฐอาหรับแห่งอียิปต์ อินชิน สาธารณรัฐเกาหลีใต้ เควซอน ประเทศฟิลิปปินส์ คิวโต ประเทศเอกวาดอร์ ชาร์เรีย ประเทศสหรัฐอเมริกาฮาวาย และเสิ่นเจิ้น สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งกรุงเทพฯ ก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “Bangkok World Book Capital 2013” (ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, 2556 : 1)

เหตุผลที่กรุงเทพฯ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเมืองหนังสือโลก เพราะกรุงเทพฯ มีความมุ่งมั่นที่จะนำผู้มีส่วนได้เสียในวงการหนังสือทุกส่วน รวมถึงภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามาร่วมมือกันพัฒนาการอ่าน โดยได้นำเสนอแผนโครงการที่มีความหลากหลายและแสดงออกถึงการมีพันธสัญญาในระดับสูงที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาการอ่านและหนังสืออย่างจริงจัง ความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากความร่วมมือของภาคีการอ่าน กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 89 องค์กร ดำเนินโครงการตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2553 เริ่มจากการรวมตัวครั้งแรกเป็นคณะกรรมการภาคี เชิญหน่วยงานลงนามและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้คนไทยรักการอ่าน และสร้างวัฒนธรรมการอ่าน (ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, 2556 : 1) แต่เป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า ในเมื่อกิจกรรมเหล่านี้ได้เกิดขึ้นแล้ว แต่อัตราการอ่านหนังสือของคนไทยเฉลี่ยกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม โดยมีอัตราการอ่านหนังสือ 5 เล่มต่อคนต่อปี อัตราการซื้อหนังสือ 2 เล่มต่อคนต่อปี ขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านของเราอย่าง สิงคโปร์และเวียดนาม มีอัตราการอ่านเฉลี่ย 40-60 เล่มต่อคนต่อปี อีกทั้งหนังสือที่คนไทยส่วนใหญ่อ่าน คือ ตำราเรียน ซึ่งส่วนมากเกิดจากความจำเป็นอีกด้วย ชำร่วย อัตราที่น้อยย่นนี้ ยังมีแนวโน้มลดลงตามลำดับเมื่อมีอายุสูงขึ้นด้วย จึงนำมาซึ่งคำถามที่ว่าปัจจุบันเยาวชนมีพฤติกรรมกรรมการอ่านอย่างไร อะไรคือปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการอ่าน สาเหตุที่แท้จริงของปัญหาคืออะไร แล้วทางแก้ไขจะเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่การค้นหารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมกรรมการอ่าน มีนิสัยรักการอ่านและสร้างเครือข่ายเยาวชนนักอ่าน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำวิจัยเรื่องนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการอ่านของเยาวชนในจังหวัดเลย
- 1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่านของเยาวชนในจังหวัดเลย
- 1.2.3 เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่านของเยาวชนในจังหวัดเลย
- 1.2.4 เพื่อประเมินรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่านของเยาวชนในจังหวัดเลย
- 1.2.5 เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนนักอ่านในจังหวัดเลย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

สถาบันการศึกษา ครอบคลุม ชุมชน ในเขตจังหวัดเลย

1.3.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

เยาวชนที่กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ
อุดมศึกษาในจังหวัดเลย

1.3.3 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.3.3.1 พฤติกรรมการอ่าน หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกส่วนบุคคลเกี่ยวกับการอ่านที่สม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย

1.3.3.2 การสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่าน หมายถึง การกระตุ้นด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เยาวชนสนใจการอ่านจนกระทั่งมีนิสัยรักการอ่าน และได้พัฒนาการอ่านจนกระทั่งมีความสามารถในการอ่าน นำประโยชน์จากการอ่านไปใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการอ่านทุกประเภท

1.3.3.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอ่าน หมายถึง เหตุอันเป็นทางให้เกิดผลต่อพฤติกรรมการอ่านของเยาวชนในจังหวัดเลย

1.3.3.4 รูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่าน หมายถึง แบบแผนการดำเนินการกระตุ้นให้เยาวชนมีนิสัยรักการอ่านที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์และสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการอ่านที่รูปแบบนั้นยึดถือโดยผ่านกระบวนการวิจัย และได้รับการพิสูจน์และทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ ซึ่งรูปแบบการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่านจะแสดงขั้นตอนที่เยาวชนจะได้พัฒนาความสามารถในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

1.3.3.5 เยาวชนในจังหวัดเลย หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาในจังหวัดเลย

1.3.3.6 เครือข่ายเยาวชนนักอ่าน หมายถึง การรวมตัวกันของเยาวชนในจังหวัดเลย โดยมีวัตถุประสงค์ที่พ้องกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและแข่งขันกันในการพัฒนากิจการรวมมือ อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน และการประสานงานกันอย่างต่อเนื่องด้านการอ่าน เพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมการอ่านที่ดีและมีนิสัยรักการอ่าน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ได้ข้อมูล แนวทาง และนวัตกรรมในการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่าน จนก่อให้เกิดนิสัยรักการอ่านของเยาวชน

1.4.2 ครอบคลุม สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเยาวชนร่วมกัน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและอาชีพต่อไป

1.4.3 สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบโดยใช้สภาพปัญหาเป็นฐาน

1.4.4 หน่วยงาน สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.4.5 เผยแพร่ผลงานการวิจัยในวารสารและงานสัมมนาต่าง ๆ

1.4.6 เกิดเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการสร้างเสริมพฤติกรรมการอ่าน

1.4.7 กลุ่มนักวิจัยสามารถสร้างผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ และตระหนักในคุณค่าของการทำวิจัย